

к. 640

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

**NATIONAL INSTITUTE
FOR STRATEGIC STUDIES**

вул. Пирогова, 7-а, м. Київ, 01030, Україна
тел. (044) 234-50-07, факс (044) 234-41-03

7 A Pyrohova St., Kyiv 01030, Ukraine
tel. (044) 234-50-07, fax (044) 234-41-03

14.04.2015 № 193/430

Голові Комітету
Верховної Ради України
з питань культури і духовності
КНЯЖИЦЬКОМУ М. Л.

Шановний Миколо Леонідовичу!

На Ваше звернення № 04-22/03-102(60723) від 16.03.2015 року щодо проведення експертизи законопроектів у сфері свободи совісті і свободи релігії надсилаємо відповідний експертний висновок.

Додаток: згадане на 5 арк.

З повагою
Перший заступник
директора Інституту,
член-кореспондент НАН України

О. ВЛАСЮК

14.04.2015 11:00
97503

**Експертний висновок
щодо проектів нормативно-правових актів
у сфері свободи совісті та свободи релігії**

Фахівці Національного інституту стратегічних досліджень проаналізували низку проектів нормативно-правових актів у царині державно-конфесійних відносин, надісланих Комітетом Верховної Ради України з питань культури і духовності, а саме: *проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо запровадження інституту священнослужителів (капеланів) у військових, правоохоронних органах)» № 1153 від 02.12.2014 р.*, *проект Постанови Верховної Ради України «Про право власності та право користування релігійних організацій на майно» № 1436 від 11.12.2014 р.*, *проект Закону України «Про забезпечення права на свободу совісті у військових формуваннях України» № 2249 від 26.02.2015 р.*, *проект Закону України «Про порядок повернення у власність релігійних організацій культових будівель, їх комплексів» № 2002 від 03.02.2015 р.*, *проект Закону України «Про внесення змін до Закону України “Про свободу совісті та релігійні організації” щодо назв релігійних організацій, керівні центри яких знаходяться за межами України» № 1244 від 04.12.2014 р.*, *проект Закону України «Про особливості святкування Рош Ха-Шана в м. Умань Черкаської області» № 1372 від 10.12.2014 р.*

Аналіз перерахованих документів дозволяє стверджувати наступне.

1. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо запровадження інституту священнослужителів (капеланів) у військових, правоохоронних органах)» № 1153 від 02.12.2014 р. та проект Закону України «Про забезпечення права на свободу совісті у військових формуваннях України» № 2249 від 26.02.2015 р. стосуються вельми актуального питання. У нинішніх реаліях запровадження інституту військових священників (капеланів) користується запитом суспільства. Однак відповідний процес має здійснюватися у правовому руслі та корелювати із ситуацією у релігійному середовищі країни. Найпершою перепорою на

шляху введення інституту капеланства виступає конституційна норма про відокремлення держави і релігійних організацій (ст. 35). Так звана сепараційна модель державно-конфесійних відносин потребує переформатування на модель партнерську з обов'язковою законодавчою формалізацією такої процедури. Іншими словами, необхідні зміни в Конституцію України. Без них будь-які спроби запровадити капеланську службу порушуватимуть принцип верховенства закону. По-друге, обидва законопроекти закріплюють право на душпастирську опіку військовослужбовців за представниками тих релігійних організацій, котрі зареєстровані у встановленому законом порядку. При цьому зовсім не береться до уваги той факт, що серед офіційно діючих церков і деномінацій трапляються не тільки індиферентно, але й вороже налаштовані до Української держави структури – приміром УПЦ МП. Залучення їхніх священнослужителів до національних військових формувань становить пряму загрозу боєздатності української армії.

З огляду на входження у суперечність із положеннями Конституції України та серйозні виклики національній безпеці Української Держави, пропонуємо не виносити на розгляд Верховної Ради України *проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо запровадження інституту священнослужителів (капеланів) у військових, правоохоронних органах)» № 1153 від 02.12.2014 р. та проект Закону України «Про забезпечення права на свободу совісті у військових формуваннях України» № 2249 від 26.02.2015 р.*

2. Проект Закону України «Про порядок повернення у власність релігійних організацій культових будівель, їх комплексів» № 2002 від 03.02.2015 р. та проект Постанови Верховної Ради України «Про право власності та право користування релігійних організацій на майно» № 1436 від 11.12.2014 р. не на часі. В умовах війни, суспільно-політичної, економічної та соціальної нестабільності розглядати проблему реституції церковної власності, м'яко кажучи, морально нетактовно. Українське

суспільство на фоні знецінення національної валюти, стрімко зростаючої інфляції, падіння темпів промислового виробництва і купівельної спроможності населення просто не володіє необхідними ресурсами для реалізації подібних законодавчих ініціатив.

Більше того, не Українська Держава позбавляла релігійні організації майна і власності. Відповідальний за ці злочини комуністично-радянський режим. До речі, жертвами останнього стали не тільки конфесії, але й різні громадські і культурні товариства, економічні асоціації та звичайні громадяни. Тому не зрозуміло, чому Українська Держава мусить брати на себе увесь тягар відшкодування збитків церквам і деномінаціям, ігноруючи принцип історичної справедливості стосовно інших фізичних та юридичних осіб? Тільки ухвалення Закону України «Про реституцію» спроможне визначити дієві механізми вирішення майнових проблем, які хвилюють, зокрема, й релігійні організації.

Запропоновані до розгляду проекти нормативно-правових актів мають ще одне застереження. Вони прописують виключно інтереси релігійних організацій та повністю ігнорують інтереси держави. З тексту документів складається враження, що внаслідок застосування такого одностороннього підходу Українська Держава переобтяжена лише одними зобов'язаннями та позбавлена будь-яких прав, покликаних гарантувати її захист.

Враховуючи викладене вище, пропонуємо Комітетові Верховної Ради України з питань культури і духовності рекомендувати Парламенту відхилити *проект Закону України «Про порядок повернення у власність релігійних організацій культових будівель, їх комплексів» № 2002 від 03.02.2015 р.* та *проект Постанови Верховної Ради України «Про право власності та право користування релігійних організацій на майно» № 1436 від 11.12.2014 р.* як такі, що не відповідають національним інтересам, спроможні спровокувати соціальну напругу, вивищують приватний інтерес над суспільним благом.

3. Питання, які пропонує врегулювати *проект Закону України «Про особливості святкування Рош Ха-Шана в м. Умань Черкаської області» № 1372 від 10.12.2014 р.*, на наше переконання, не є предметом окремого законодавчого акту. Цілком достатньо послуговуватися положеннями Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» та Закону України «Про туризм». У разі необхідності можуть бути ухвалені підзаконні акти на рівні як центральних органів влади, так і органів місцевого самоврядування.

Таким чином, законопроект *«Про особливості святкування Рош Ха-Шана в м. Умань Черкаської області» № 1372 від 10.12.2014 р.* є зайвим.

4. *Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» щодо назв релігійних організацій, керівні центри яких знаходяться за межами України» № 1244 від 04.12.2014 р.* вельми слушний. Він спрямований на попередження загроз національній безпеці, які інспіруються конфесійними чинниками. Передусім йдеться про забезпечення адекватного позиціонування УПЦ МП в українському суспільстві. Добре відомо, що ця церковна інституція є безпосереднім структурним підрозділом Російської церкви. Однак, маскуючись за назвою «українська», вона вводить в оману стосовно своєї діяльності мільйони вірян. Завдання Української Держави виправити ситуацію: довести достовірну інформацію до власних громадян та примусити УПЦ МП зареєструватися у тому вигляді, який правдиво розкриватиме її справжню сутність.

Оскільки в Україні функціонують релігійні організації, котрі підпорядковуються різним за своїм статусом іноземним релігійним центрам – міжнародним, транснаціональним та національним, – то законопроект потребує уточнення. Саме іноземні національні центри вирізняються тим, що тотально контролюють та спрямовують діяльність своїх конфесійних «дочірніх» структур, а відтак становлять небезпеку для тих країн, на які поширюють сферу власного впливу. Тому формулювання законопроекту № 1244 «Назва релігійної організації, керівний центр якої знаходиться за

межами України, повинна відображати назву релігійної організації, яка є її керівним центром» пропонуємо викласти у такій редакції: *«Релігійна організація, підпорядкована іноземному національному центруві, повинна відображати у своїй назві залежність від цього керівного центру»*. Також не завадить доповнити чинне законодавство з питань віросповідання і захисту культурної спадщини нормами, котрі забороняють релігійним організаціям, підпорядкованих іноземним національним центрам, володіння об'єктами, що становлять значну культурну цінність.

Загальний висновок

Надані для експертизи документи вказують на те, що суб'єкти законодавчої ініціативи володіють надто поверховими уявленнями в царині свободи совісті і свободи віросповідання, не виявляють налаштованості до взаємної співпраці при підготовці схожих законопроектів, послуговуються вельми довільною не фаховою термінологією та часто прагнуть скористатися статусом народного депутата для отримання персональної вигоди. Отож, законодавче стратегування державної політики у сфері конфесійного буття сьогодні потребує надійної правової платформи. Такою платформою може стати суспільний консенсус, формалізований у вигляді Концепції державно-конфесійних відносин. Її призначення – задати алгоритм ключових принципів побудови партнерської моделі взаємодії між владними інституціями та релігійними організаціями, окреслити пріоритетні вектори її розвитку. Концепція відкриває широкі перспективи для внесення змін у чинне законодавство щодо свободи совісті та його оновлення. Без такого документа врегулювання проблем у сфері конфесійного життя приречене відбуватися у річищі не найкращих традицій «ручного менеджменту», що не відповідає духові демократичного суспільства.

Відділ гуманітарної безпеки НІСД